

Engelen, (fantasie of werkelijkheid?)

Gloria in excelsis Deo. Met het Kerstfeest en het ‘Ere zij God’ zijn voor ons gevoel onafscheidelijk ook engelen verbonden.¹

Speelse sprookjesmotieven?

Maar is dat verhaal over zingende engelen in Bethlehems dreven, dat de evangelist Lukas ons vertelt, in onze tijd eigenlijk nog wel geloofwaardig? Voor mensen, die mondig geworden zijn en die nu eenmaal een radicaal ander wereldbeeld hebben dan de mens uit de antieke wereld, lijkt dit verhaal voorgoed verouderd. Een God boven wolken en sterren in een zuiver plaatselijk voorgestelde hemel, die bevolkt is door een menigte van hemelwezens, moet plaatsmaken voor een heelal dat leeg is van een hemel en hemelse wezen en waarvan een astronaut eens zei, dat hij nergens God was tegengekomen.

Engelen als verbindende schakels tussen een God van verre en de mensheid hier beneden zijn dan in elk geval volmaakt overbodig geworden. Engelen moeten nodig tot het rijk der fabelen verwezen worden. God is zo nabij, dat er tussen Hem en ons perse geen engelenwereld staan kan. Engelen zijn goed voor een sprookjesboek. Zij doen het alleen maar goed in de fantasierijke voorstellingswereld van een kind en dan spelen ze hun rol naast kerstmannetjes en kabouters. Engelen zijn misschien geschikt beeldmateriaal voor de schilderkunst: producten van speelse penselen, projecties van een stuk romantiek in een kunstenaarshart.

Maar vandaag hebben wij immers wel wat anders te doen dan ons blind te staren op zingende engelen en daarmee de ellende van de aarde en onze taak daar middenin te ontvluchten. Ook als wij de engelen die door 't luchtruim zweven uit Lukas 2 hebben geschraapt, blijft er toch nog wel het volle Evangelie over. Vandaag schrijven mondig geworden mensen met een gerust geweten daarom de engelen af.

¹ Het Griekse woord voor engel is ‘angelos’; in het klassieke Grieks: een boodschapper/vertegenwoordiger van iemand die hem zendt en zich verheugt in de bescherming van de goden. In het OT is de ‘mal’ak’ soms een menselijke boodschapper (bijv. Gen. 32:3; Jes.33:7), soms een engel (bijv. Gen. 21:17; Ps.103:20). In de LXX is de ‘angelos’ een engel, ook wel ‘zoon van God’ genoemd (bijv. Job 1:6) In de Evangeliën komt het woord angelos 54 keer voor; 5 keer ter aanduiding van een menselijke boodschapper (bijv. Matth.11:10; Mark.1:2; Luk.7:24, 27; 9:52) en 49 keer als aanduiding van een engel. Bij Paulus komt ‘angelos’ 14 keer in zijn brieven voor. Engelen trouwen niet en sterven niet. Vgl. Matth.22:53; Luk.20:36. Gabriël en Michaël worden als twee aartsengelen in de Bijbel genoemd (zie o.a. Dan.8 en 9; 10; 1 Thess.4:16; Jud.9 en Openb.12:7). Michaël is de beschermer van Israël (Dan.10:13; 12:1). In het OT komt ook ‘de engel des Heeren veelvuldig (60 keer) voor, vaak als een speciale verschijningsvorm van de Heere. Zie o.a. 2 Kon.19:35. Aldus M.J. Davidson in *Dictionary of Jesus and the Gospels* (ed. Joel B. Green, Scot McKnight, I.Howard Marshall; Leicester 1992; s.v. Angels. Zie ook D. G. Reid in *Dictionary of Paul and his letters* (ed. Gerald F. Hawthorne/Ralph P. Martin); Leicester 1993; blz. 20vv.

Een vertekening van de hemel

Dat is een veelgehoord verhaal. En het is een verhaal, dat wij niet zonder meer naast ons neer kunnen leggen. Engelen zijn in het verleden inderdaad nogal eens goed bruikbaar materiaal gebleken om bijv. van het Kerstverhaal een prachtig sprookje te maken, dat sterk tot onze verbeelding spreekt. Kerstspelen helpen daar een handje in mee. De tekeningen, die de kunst ons heeft geleverd van de engelen, lopen steeds weer het gevaar een grandioze vertekening te zijn van de hemel. Engelen zijn dan geliefde stijlfiguren, die de leegte tussen hemel en aarde, God en mens moeten opvullen. Wij hebben het al te bont gemaakt met de engelen.

Dat is al begonnen in de eeuwen vlak voor Christus' geboorte in het Joodse denken. Er komt dan zoveel nieuwsgierige aandacht voor de engelen, dat ze de hemel haast gaan verduisteren door hun vermenigvuldigde optreden. In deze leer van de engelen (angelologie) komen God en de boodschap van Zijn heil op de achtergrond te staan. Dat moge waar zijn. Maar dat wettigt ons anderzijds toch niet om de engelen, ook die uit het bekende Kerstverhaal van Lukas 2, als een omlijsting uit de fantasierijke, dichterlijke, muzikale, kunstzinnige wereld naar het rijk der fabelen te verwijzen. Men kan het niet ongestraft volhouden: Engelen, daar geloven we vandaag niet meer in. Daarvoor zijn de engelen, ook in het Kerstgebeuren, te levensecht. Het is niet zonder betekenis, dat zij bij de geboorte van de Zaligmaker de hemel uitzwermen en als eersten de boodschap van de geboren Messias aankondigen.

Liturgen op niveau

Door de gehele Bijbel heen wordt van het bestaan en het werk van de engelen getuigd. En daarin dienen zij zich niet aan als fantasierijke gestalten, die opkomen uit de diepte van de menselijke geest, maar als levende realiteiten uit de onmiddellijke tegenwoordigheid van de hemelse God. Ze zijn dienaren van Zijn Goddelijke troon, die reeds als morgensterren tezamen jubelden, toen God de fundamenten van de aarde legde (Job 38 : 7).

Later is een deel van hen van God afgefallen en zijn opstandige duivelen geworden, die hun beginsel niet bewaard hebben (Matth.25:41; 2 Kor.11:14; 12:7; 2 Petr. 2:4; Judas : 6). Maar anderen zijn uitverkoren (Gr.'eklektos'; 1 Tim. 5:21), goede engelen die steeds als ware 'liturgen' (lofzangers) rondom Gods troon zijn (vgl. o.a. Ps.103:20; Dan.7:10). Vgl. ook Ned.Gel.Bel., art. 12.

Onderling verschillen zij van elkaar. De Bijbel spreekt althans over cherubs met een half menselijke, half dierlijke verschijningsvorm, troondragers van God, zoals zij afgebeeld staan op de ark in het Heilige der heiligen, wachters van Gods heiligdom. En daarnaast is er sprake van serafijnen, voorgesteld met zes vleugels. Zij zingen: „Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen...” (Jes. 6 : 3). Er wordt in de Bijbel meer over de engelen gestameld dan dat er beschrijvingen worden gegeven, die onze nieuwsgierigheid zouden kunnen bevredigen. Precies zeggen, hoe een engel eruit ziet, een lichtdruk van de hemel maken, dat is ons kennelijk niet gegeven.

Zij zijn altijd bezig in hun liturgische dienst, toegewijd aan de lof van de Almachtige. Duizendmaal duizenden en tienduizend maal tienduizenden dienen Hem (Dan. 7: 10; Matth.26:53; Luk.2:13).

Diakenen van de hoogste orde

Engelen zijn liturgen: hoor hen zingen: 'Ere zij God...' (Luk.2:14). Engelen zijn ook Gods boodschappers (Hebr.'malachim')/ diakenen. Zij dienen Jezus, als Zijn verzoeken geëindigd zijn (Matth.4:11) en ook in Zijn strijd in Gethsémané (Luk. 22: 43). Op de Paasmorgen (Joh.20:12) en op de Olijfberg, als Jezus naar Zijn Vaderhuis gaat, zijn ze er ook (Hand.1:10v). Vgl. 1 Tim.3:16. Zij zijn er niet om aandacht te trekken. Zij zijn er steeds om alle aandacht voor Jezus te vragen. En ze zijn er tot hulp en ondersteuning van gelovigen (o.a. Hand.5:19vv; 11:13; 12:7vv, 15). Zij worden als Gods gediensgeesten 'uitgezonden ten dienste van hen die de zaligheid beërven zullen' (Hebr. 1:14). Vgl. 1 Kon.19:5,7; Ps.91:11; Dan.3:28; 6:23. Vgl. ook Joh.5:4.

Maar dat ze er zijn, dat staat voor ieder bijbelgetrouw christenmens vast. En dat zij staan voor God als Zijn gediensgeesten (Ps. 103:21), dat betekent dat zij het in alle opzichten van ons mensen hebben gewonnen. Godlovers zijn het. En dat is 't hoogste goed. Maar tegelijk worden de engelen in de Heilige Schrift ook uitgezonden in ganse legerscharen soms (Gen. 28:12; 32 : 1; 2 Kon. 6:16, 17) of ook wel één voor één (Hand. 5:19; 12:17vv.) tot hulp en bescherming van Gods volk op aarde (Ps.34:8).

Boodschappers van Gods heil - hemelse publiciteitsmedia

En dan nog iets. Mensen laten het vaak afweten rondom de heilsfeiten. Wie haalt het immers in zijn hoofd om in het arme Kind van Bethlehems stal de lang beloofde Messias te aanbidden? En wie ontdekt in de Man van smarten de Zaligmaker van zondaren? Ongeïnteresseerdheid, wanbegrip en vijandschap omspoelen kribbe en kruis. God doet er wat aan. Maar waar blijven de aanbidders? Ook dat laatste is kennelijk een geschenk van de hemel. Engelen zijn er het eerste bij. Zij worden als „randfiguren van de heilsgeschiedenis" ingeschakeld om kribbe en open graf te omringen met een spraak van de hemel.

Zij zijn de boodschappers van Gods heil. Vgl. Jes. 6:6vv. Zij zijn er als eersten bij om de komst van Gods Kind op aarde aan te kondigen. „U is heden geboren de Zaligmaker..." (Lukas 2:11). In de Kerstnacht, schoner dan de dagen, staat er een ladder opgericht tussen hemel en aarde en engelen klimmen op en neer op de Zoon des Mensen (Joh. 1:52). Een ware Jakobs ladder.²

Engelen zijn er steeds geweest op de snijpunten van de heilsgeschiedenis, in Bethlehem, in de woestijn, waar Jezus verzocht werd, in Gethsémané, bij 't open graf, op de hemelvaartsberg. Ze zijn er geweest als signalen van herstelde Godsgemeenschap, op en neer. En ook daarna treden zij niet af. Zij blijven onze opperzangmeesters: „Ere zij God in de hoogste hemelen." Ook de hemel heeft zijn publiciteitsmedia. Laten we daar vooral niet gering van denken.

De God der legerscharen heeft meer dan 12 legioenen engelen om Zich heen (Matth.26:53). En in de tijd van de bijzondere openbaringen in het bijzonder waren zij als een brug tussen

² Voor de gedachte dat engelen ook bemiddeld hebben in de wetgeving op de Sinai (zo sommige Joodse tradities) zie Hand. 7:53; Gal.3:19; Hebr.2:2. Deze gedachte schijnt afkomstig te zijn van de vertaling van de LXX van Deut.33:2 en is ook te vinden in een latere rabbijnse interpretatie van Ps.68:18.

God en Zijn kinderen op aarde (vgl. ook Joh. 1 : 52). Zij brachten boodschappen van God over. Zie ook Matth.2:13, 19-21; 4:11. Zij zullen in grote getale de wederkomt van de Heere op de wolken van de hemel vergezellen en Zijn oordelen uitvoeren (Dan. 7; Matth.16:27; Luk.9:26).

Zij prediken het herstel van de verbroken gemeenschap tussen God en Zijn volk. Geloof het toch! 't Is geen praatje. Een engel als Gabriël. Hij staat voor God en bazuïnt het onder mensen uit, dat de beloofde heilstijd is aangebroken. Even vullen zij de leegte tussen de oneindig verre God en de Godvergetende wereld. Even maar. Dan zijn ze weer weg. Want zij kunnen in feite de brug niet slaan. Zaligmakers zijn het niet. Het woord Zaligmaker kan slechts in het enkelvoud geschreven worden.

U moet bij Jezus zijn om God te vinden. En als u dat mag doen, dan leeft de hele hemel op, dan is er blijdschap daarboven over één zondaar, die zich bekeert (Luk. 15:7). De hemel leeft van a tot z mee, ook in de bekering van een mens. En als zodanig mogen ze er echt wel zijn. Niet om de hemel te verduisteren en de aandacht van God af te leiden, maar juist om alle aandacht alleen voor God op te eisen, zoals steeds een boodschapper terugtreden moet achter Hem, Die hem de opdracht verleende.

Engelen prediken ons de oneindige afstand tussen hemel en aarde, tussen de heilige God en de schuldige mens. Hun verschijning wekt steeds weer ontzag en vrees (Luk. 2 : 9). Een cherub met een zwaard roept aan het begin van de Bijbel reeds de pelgrimerende mensheid, die op zoek is naar een verloren paradijs, een halt toe en barricadeert de weg naar het leven. Dat is een prediking, waaronder een mens het moet besterven: „Wee mij, want ik verga dewijl ik een man van onreine lippen ben en woon in het midden van een volk, dat onrein van lippen is" (Jes. 6 : 5).

Maar diezelfde engelen brengen toch ook steeds weer het intense meeleven van de hemel met het lot van verdoolde zondaren tot uitdrukking. Zij leggen op gezag van God verbinding tussen hemel en aarde. Het zwaard is hun uit de handen gevallen, als zij staan op het verzoendeksel van de ark, waar het bloed der verzoening op de Grote Verzoendag gesprendeld wordt. Zij jubelen het uit, begerig als ze zijn om in te zien in Gods heilgeheim, wanneer zij in de volheid des tijds naar de aarde doorbreken in een machtige exodus boven Bethlehems dreven. God gaat er wat aan doen om zondaren terug te brengen in Zijn heerlijke gemeenschap. Dan raakt de hemel gemobiliseerd. God legt Zijn Eniggeborene in het stro van een kribbe. Tienduizend maal tienduizenden zijn op de been om dit grote nieuws uit te bazuïnen. Engelen symboliseren de kloof, die er is tussen God en mens en zij zijn tegelijk een soort brug tussen God en mens.

Toezichhouders

Engelen zijn ook toezichhouders; zij kijken zorgvuldig naar de gang van zaken binnen de gemeente. Een goed geordend gemeenteleven speelt zich af onder het toeziend oog van God, van Jezus Christus en van de uitverkoren engelen. Zij zullen in het eindgericht mee oordelen. Vgl. Matth.13:39vv.

Engelen zijn geen figuren uit een sprookjestuin. Zij zijn de stille toeschouwers en toehoorders bij iedere samenkomst van de gemeente. Dat kunt u lezen in Efeze 3. De gemeente maakt aan de overheden en de machten in de hemel de veelvuldige wijsheid Gods bekend. Maar dat roept ons tegelijk ook op om te bedenken, dat wij onder hemels toezicht staan.

Engelen letten vooral ook op vrouwen en op kleinen. Daarom kan Paulus in 1 Kor.11:10 schrijven, dat de vrouw een macht op het hoofd moet hebben vanwege de engelen. De vrouw moet haar hoofd bedekt hebben, als zij profeteert of bidt. Zo staat zij er goed bij en de engelen zien erop toe, dat een vrouw in de gemeente haar plaats kent en dat kenbaar maakt door het dragen van een hoofdbedekking

Maar dat toezicht van de engelen gaat ook over anderen. In dit verband denk ik aan wat Christus zegt in Matth.18:10 over de engelen die speciaal letten op de kleinen, op hen die ten val dreigen te worden gebracht en de verachten. Nee dat hoeft niet te betekenen, dat elke gelovige, groot of klein, zijn speciale beschermengel (een 'dubbelganger' in de hemel) heeft. Maar het betekent wel, dat deze engelen oog in oog met God staan en een speciale toegang tot Gods troon hebben om 'dienaren van de zaligheid der kleinen te zijn' (Calvijn). Op een wenk van God staan zij naast hen, nemen het voor hen op en omringen hen met hun bescherming. Wij zien hen niet altijd. Maar Gods kinderen mogen het tot hun troost ervaren: 'Vrees niet; want die bij ons zijn, zijn meer, dan die bij hen zijn' (2 Kon.6:16). Zie ook 1 Kor.4:8v.

Dit alles is maar een greep uit de veelheid van bijbelse gegevens over de engelenwereld. Eén ding is bij dat alles duidelijk. Engelen willen niet meer zijn dan onopvallende gestalten.

Uitvoerders van het eindoordeel

Terug naar het begin van deze voordracht. Christus' gemeente moet het ongeloof van de moderne mens ook met betrekking tot de engelen grondig afzweren. Er wordt met haar meegestreden door hemelse legerscharen, „uitgezonden tot dienst aan hen die de zaligheid beërven zullen" (Hebr.1:14). 'Des Heeren engel schaart een onverwinb're hemelwacht rondom hem, die Gods wil betracht; dus is hij wel bewaard'.

De oude slang uit Genesis 3 was ook een engel. Maar hij legt het eeuwig af tegen God. De Bijbel eindigt met het uitzicht op een menigte van hemelse heirlegers die hun beginsel bewaard hebben. Zij komen bij Jezus' wederkomst met Hem naar de aarde (1 Thes.3:13; 4:16; 2 Thess.1:7; vgl. Zach.14:5). Zij zijn de uitvoerders van Gods eindoordeel.

Dan zijn de engelen pas goed terug 'van weg geweest'. Vast en zeker. Dan is het van tweeën één: het eeuwige vuur voor de duivel en zijn engelen en voor de onrechtvaardigen (Matth.13:41vv; 25:41; 2 Petr. 2:4, Jud.:6) of het nieuwe Jeruzalem, een stad met twaalf poorten en in elk der poorten twaalf engelen. die als poortwachters hun opwachting maken aan allen, die geschreven zijn in het Boek des levens des Lams (Matth. 25:41; Openb. 21:12, 27).

Hun zielen zijn eerder reeds thuisgebracht door engelen in de schoot van Abraham (Luk.16:22) en hun namen zijn door de Zoon des mensen voor de engelen van God beleden (Luk. 12:8v).

Straks zal het zijn: Welkom in het Vaderhuis.